

Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət Nazirliyi Respublika Xatirə Kitabı redaksiyası ilə "Bakı-xəbər" qəzetinin birgə layihəsi əsasında "Şəhidlər ölməz, Vətən bölünməz" seriyasından "İgid ömrü" adlı növbəti kitabı çapa hazırlayırıq. Kitab Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı Füzuli Salah oğlu Rüstəmovun vətənpərvərlik nidalı həyat, döyüş, qəhrəmanlıq yollarından bəhs edir.

Kamikadze "25-lər"

Tarix boyu Xeyir və Şərin mübarizəsinin həddlərində insan təfəkküründən süzülüb gələn müxtəlif deyimlər, müxtəlif adlar yaranıb. Adlar bəzən toponimləri, bəzən taleləri özündə yaşada-yaşada bu istilahları tarixin yaddaşına həkk edib. İlk anda onları yalnız xoş ovqatla düşünmək keçir insanın üreyindən. Amma...

...Xocalılılar onlara "25-lər" deyirlər. Bu sözü izahsız eşitdiyim ilk anda artıq müəyyən yaşa dolmuş uşaqların hansısa uğurlara imza ataraq "25-lər" adını qazandığını zənn etdim. Ancaq yanlışmışam. Sən demə, bu söz Xocalı qətlində hər iki valideynini itirmiş 25 nəfər - vandal ermənilərin taleyin ən ağır yükünü çəkməyə vadar etdiyi 25 uşaq anlamındaymış. Bəlkə bu siyahı daha da uzandı, bəlkə onların heç biri sağ-salamat gəlib Ağdama çıxmazdı, bəlkə vəhşi ermənilər onların hamısını qarğa-quzgun kimi o qarın-sazağın içərində parçalayıb məhv edirdilər. Xisətlərinə uyğun... Amma nə yaxşı ki, Xocalının "zamininə verilmiş" Füzuli kimi igid oğlanlar bu qətləmin sayını dəfələrlə azaltdılar. Onların bir çoxu Füzulinin sayəsində sağ-salamat gəlib Ağdama çıxa bilib. Öz həyatını "bu yolda" və elə sözlün birbaşa mənasında da bu yolda-izdə qurban vermiş Füzulinin. Özünü doğma xocalılılarının gələcəyini yaşaması naminə qurban vermək...bunu özləri etiraf edirlər. İndi 30-dan yuxarı yaşları, hərsi bir evin sahibi, bir ailənin başçısı olan xocalılı uşaqlar... Füzulinin onları ölümdən

qurtarmağı həm də kamikadzelikdə mənimləmim-də. Füzuli heç düşünürdüm ki, bu uşaqlar gələcəyin azərbaycanlılarına onun və Xocalı dəhşətlərinin haqqında danışmağa şahid olmaq üçün yaşamalardırlar?! Bu barədə düşünməyə macalı da yox idi. Füzulini daha dərin mətləblər rahat edirdi. Daşdığı misiya insanların cismən, insanlığın ruhən yaşamasına yardımçı olmaq idi. Əslində bu, bəşəri bir keyfiyyətdir. Yaxşını yamandan, xeyiri şərden qorumaq elə bu nəcib xisətin təzahürüdür. Bu, həm də Füzulinin alın yazısı idi. "İlan gülləyə uçan kimi" Füzuli də addım-addım öz sonuna, yekununa, qismətinə, alın yazısına doğru irəliləyirdi. İnsanları xilas edə-edə, qorxuhürkü bilmədən, göz qırpmadan, şəxsi həyatını düşünmədən:

- *Alınmada ömrün yazısı, Yazanı varsa, mən kiməm?*
Taleyimin qışı, yazı, Xəzanı varsa, mən kiməm?

Ulu göylər həmin-həmin, Bürc altında mən bir zəmin.
Tərəzidən tərəzimin Asanı varsa, mən kiməm?

Bir ağ dəvenin belində, Bir dəli səhra yelində, Bəxtimin tanrı əlində, Ovsarı varsa, mən kiməm?

Nə biləndər, nə haliyam, Olum, ölüm sualiyam. Açılmış ulduz faliyam Yozanı varsa, mən kiməm?

Musa Yaqub

Bakıdakı Xocalı qəbrəgahında olarkən "25-lər" in iki təmsilçisi ilə görüşüb-söhbətləşirəm. Onlar itirdikləri ən yaxın

İgid ömrü

doğmaları kimi danışılar Füzuli haqqında. Ataları, anaları, qardaşları kimi. Uşaq yaddaşlarında qoruyub saxladıkları bilgileri söyləməklə bir qədər də ürəklərində gəzdirdikləri qubar hissindən xilas olacaqlarını, rahatlaşacaqlarını düşünürlər. Bunu mənə göstərdikləri sığaq münasibətlərindən, davranışlarından hiss edirəm. Danışmağa başlayanda isə bir qədər utancaqlıq hissi qonur çöhrələrinə. Xəyalən o zamana qayıtmaq özleri də uşaqları sanki. Amma bu hisslər tez bir zamanda yox olub gedir. Necə də getməsin? Top-tüfəng səslə, vahiməli günlərdən, Xocalı qətləmindən keçərək atasız-anasız böyümək kimi iztirablı həyat dramından keçən bu uşaqlar heç utancaq, nadinc uşaqlıq duyğularını yaşaya biliblərmə? Bu düşüncələr mənə rahatlıq verməyə də, özümü toparlayıb onları yalnız xilaskarları Füzuli barədə danışdırmağa məcburam.

Həmsöhbətlərim Şahin Əzimov və Cəmşid Hüseynovla söhbətimizi təqdim edirəm sizlərə:

- Füzulini nə zaman tanıdınız? Xocalı qətləmi gecəsindən, yoxsa Xocalıda yaşadığınız vaxtlardan?

Şahin:
- Biz Xocalıya 1988-ci ildə gəlmişik. Elə o zaman da Füzuli ilə münasibətimiz olub. Bilirsiniz niyə? Füzuli özünü heç kimdən qırağa tutan deyildi. Hamıya qaynayıb qarışırdı.

- Onda siz də Fin evlərində yaşayırdınız?

- Bəli.
- Əvvəllər harda yaşayırdınız?

- Ballicada.

Söhbət əsnasında öyrənirəm ki, Ballica da Xocalının ətrafındakı kəndlərdən biri olub. Ballica coğrafi baxımdan Xocalıya nisbətən yüksəklikdə yerləşir. Bu yazını qələmə aldığım günlərdə ordumuzun rəşadətli əsgərləri sentyabr ayının 27-dən əks-hücuma başlayaraq erməni quldurlarının bir

çok atəş nöqtələrini sursurdurmuşdular. Onların sırasında Ballicadakı düşmən mövqələrinin adı xüsusi qeyd olunurdu. Deməli, Ballica həm kənd, həm də Xocalıdan yuxarıda yerləşən yüksəklik imiş.

Şahindən Xocalıya köçməklərinin səbəbləri ilə də maraqlanıram. Cavab verir ki, sadəcə öz istəkləri ilə gəlməyiblər Xocalıya. Köçməklərinə səbəb ermənilərin onlara qarşı apardığı hiyləgər siyasət olub. Ermənilər zamanla bu yüksəklikləri ələ keçirməklə azərbaycanlıların Xocalıda yaşamasını əngəlləmişlər. Nəhayət, Ballicada evlərinin yandırılmasından sonra artıq burda yaşamaq mümkünsüzləşib və Xocalıya köçməyə - xocalılara pənah götürməyə məcbur olublar.

Şahin davam edir:
- Füzuligildən evlərimiz təxminən 500 metr məsafədə olardı. Amma qohumları bizim qonşumuz idi.

- Hansı qohumları?

- Eldargil (Əziz oxucular, artıq əvvəlki yazılarımızdan Eldar haqqında məlumatlısınız. Söhbət döyüşçü, bizim müsahibimiz olmuş Eldar Mahmudovdan gedir - N.Z.). Eldargilə yaxın qonşuyduq, hətta bir Fin evini ikimizə vermişdik. Zamin elə bil çaya çimməyə, meşəyə gəzməyə gedəndə gəlib bizi də götürürdü, özü ilə aparırdı. İstiqanlı adam idi. Xocalı faciəsi baş verəndə isə o çox fəal oldu.

- Füzulinin 26 fevral gecəsindən əvvəlki - Xocalıdakı fəaliyyəti ilə bağlı nələrisə xatırlayırsınız?

- Vosem-şestoyun dağıdılmasını, Mirzəçanyanın özü ilə bərabər ofisini yandırmalarını, 3-4 erməni güllələmələrini xatırlayıram. Mənim qardaşım Əzimov Qədir də iştirak etmişdi bu əməliyyatların bəzilərində. Əsas xatırlayıram Əsgərana gedən su xəttini partlatmalarını. Su xətti düz bizim evimizin yanından keçirdi. Onu qardaşım ilə erməni quldurlarının bir

böyük idilər yaşda. Sonra daşatma olurdu ermənilərlə aramızda. Biz daş atanda o, silahla vururdu erməniləri. Hətta bir dəfə tutub aparmışdılar. Zaminin Malibəyliyə hücum olanda da köməyə getdiyini xatırlayıram. Amma gedib çata bilməmişdik. Orda atışmaya düşmüşdülər. Yaralananları da var idi. Keçə bilməmişdiklərinin içərisinə. Qayıtmışdılar.

- 26 fevral gecəsindən nəyi xatırlayırsınız Zaminlə bağlı?

- Gecə mən Zaminə görə bilmədim. Amma dedilər Zamin 2-3 dəstəni aparıb keçirib qayıdıb. Biz yolu tanımırıq. Çar-naçar qalmışdıq yolun ortasında. Bizə göstərib dedilər bu yolu tutub gedin, qabaqda Zamin bir dəstəni aparır, çox keçməz gəlib sizi də aparar.

- Bəs ermənilərin Zaminə vurmasını necə eşitdiniz?

- Biz Zaminin getdiyi yolu nişan verildiyi kimi tutub gedirdik. O, görünür yenidən qayıdıb bizim dəstəni də aparıb Ağdama keçirməyi planlaşdırıb. Onu şumluqda vurmuşdular. Vurulmasını gördük. Daha doğrusu, dəqiq kim olduğunu ayırd edə bilməsək də, bir adamın vurulduğunu gördük o şumluqda. Ancaq onun bələdçiliyinin hesabına biz həmin yolla gəlib Ağdam ərazisinə çıxa bilməmişdik. Ona ömrümüz boyu borcluuyq. Həm də təkə biz yox, yüzlərlə xocalılı. Zamin bizim kimilərin nəslinin kəsilməyinin qabağını almış oldu. Allah ona rəhmət eləsin!

- Siz valideynlərinizi həmin gecə itirmisiz. Şəhid olmuşdular, ya itkin düşmüşdülər?

- Şəhid olmuşdular. Bayaqqan bizim söhbətimizi dinləyən Cəmşid dilə gəlir:

- Zamin Xocalı üçün çox şeyindən keçmişdi. Allah ona qəni-qəni rəhmət eləsin! Qəbri nurla dolsun! O çox çalışdı ki, biz Xocalımızı qoruya bilək, xocalılıları qoruya bilək. Elə xocalılıların yolunda da qəhrəmancasına

şəhid oldu. Onun igidlikləri sayəsində bu gün nə qədər Xocalı sakini dünyada yaşayır. Bu insanlar, biz də daxil olmaqla, ona bütün ömrümüz boyu borcluuyq. Zaminin əlacı olsaydı, bir xocalılının da burnunun qanamasına imkan verməzdi. Allahdan onun doğmalarına səbr diləyirəm.

- Siz də öz valideynlərinizi həmin gecə itirmisiz?

- Həmin gecə atam-anam, milis qardaşım şəhid oldular. Qardaşım rəhmətlik Əlif Hacıyevin batalyonunun - Xocalı aeroportunun milis dəstəsinin döyüşçülərindən idi. Son nəfəsinə qədər vuruşdu, əlindən gələni elədi, ancaq şəhid oldu.

Şahin:

- Zaminin qeyri-adi idi hərəkətləri. Ondan nələri öyrənmək olardı?! Bunları bir yerə qruplaşdırıb danışmaq çətindir. Həm də onun epizodlarını bir yerə yığmaq da hər adamın işi deyil. Çoxunu Xocalıda bilənlər də azdı. Zaminin bizlərə göstərdiyi qayğılar da xüsusi bir mövzuda, Xocalının qorunması yolunda göstərdiyi qəhrəmanlıq nümunələri də, ermənilərdən hayıf çıxmaq üçün göstərdiyi şücaətlər də. Zamin qəhrəmanlığı, qoçaqlığı və insanlığı bitib-tükənməyən bir insan imiş. Biz bunları yaşa dolduqca, həyatı başa düşdükçə daha dərinləndiririk. Onun hərəkətlərini olduğu kimi sizə danışa bilsək, elə sizdə də onun qəhrəmanlığı haqqında əsl təəssürat yaranar.

Cəmşid:

- Bilirsiniz, ermənilər Xocalı soyqırımını niyə törətdilər? Çünki Xocalıya bata bilmirdilər. Əlif Hacıyev kimi, Zamin kimi oğlanlarımız başda olmaqla, Xocalının qeyrətli oğlanları sonuncu günə qədər yurdumuzu qorudular və şəhid oldular. Allah onların hamısına rəhmət eləsin! Onların haqqı boy-numuzdadı. Allah hamısına rəhmət eləsin, qəbirləri nurla dolsun!

- Amin!